

XƏZƏR NEFTİNİN DÜNYA BAZARLARINA İXRACI VƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BEYNƏLXALQ SIYASI VƏ İQTISADI MÖVQELƏRİNİN MÖHKƏMLƏNMƏSİ

Xalıqova Gülsən Kamil qızı

Qərbi Kaspi Universiteti

xaliqova.gulshen@mail.ru

Açar sözlər: *BTC boru kəməri, “Xəzər nefti. ARDNŞ, TANAP, Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Tengiz yatağı*

Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra dünya ölkələrinin əksəriyyəti ilə, xüsusilə də böyük dövlətlərlə siyasi və iqtisadi əlaqələr qurmağa başladı. Müstəqilliyin ilk illərində çətin anlarını yaşayan Azərbaycan Respublikası ölkəni hərtərəfli bürüyən böhran vəziyyətindən çıxarmaq üçün qiymətli təbii sərvəti olan neft amilindən istifadə edərək, dünyanın yüksək inkişaf etmiş aparıcı dövlətləri və iri neft şirkətləri ilə əlaqələr yaradıb, müstəqil sosial–iqtisadi və siyasi xətt yürütməyə başladı.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin müdrik və uzaqgörən məqsədyönlü və ardıcıl həyata keçirdiyi çoxşaxəli iqtisadi siyasəti nəticəsində milli sərvət olan neft Azərbaycan xalqına xidmət edərək, ölkəmizin siyasi müstəqilliyinin və dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsinə, iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinə və insanların rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəldilmişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan neft sənayesinin Xəzər dənizi hesabına gələcək inkişafı nəzərə alınaraq Bakı Dərin Dəniz Özüllər Zavodu (BDDÖZ) tikilmişdir. Bu zavodun təməli 1978-ci ildə qoyulmuş, 1984-cü ildə istismara verilmişdir.

Respublikamıza ən müasir qabaqcıl texnika və texnologiyaların gətirilməsində, neft sənayesi infrastrukturunun yenidən qurulmasında, köhnə platformaların və qurğuların modernləşdirilərək bərpa edilməsində, yeni platformaların tikilməsində ölkəmizin neft sənayesi üçün yüksək peşəkar kadrların hazırlanmasında ABƏŞ-in fəal iştirak etməsi ölkəmiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

ЭКСПОРТ КАСПИЙСКОЙ НЕФТИ НА МИРОВЫЕ РЫНКИ И УКРЕПЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОЗИЦИЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Халыгова Гюльшан Камил кызы

Ключевые слова: *«Каспийская нефть.SOCAR, TANAP, Баку-Тбилиси-Джейхан,Морское дно*

После обретения независимости Азербайджанская Республика начала устанавливать политические и экономические отношения с большинством стран мира, особенно с крупными державами. В первые годы независимости Азербайджанская Республика, пережившая трудные времена, начала проводить независимую социально-экономическую и политическую линию, используя нефтяной фактор, который является ценным природным ресурсом, для построения отношений с ведущими развитыми странами мира и крупные нефтяные компании.

В результате мудрой и дальновидной, целенаправленной и последовательной экономической политики, проводимой общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, нефть, национальное богатство, направлена на укрепление политической независимости и государственности нашей страны, ускорение экономического развития и повышение благосостояния людей.

По инициативе общенационального лидера Гейдара Алиева был построен Бакинский завод глубоководных кожухов (BDWP) с учетом великого будущего азербайджанской нефтяной промышленности за счет Каспийского моря. Завод основан в 1978 году, введен в эксплуатацию в 1984 году.

Активное участие АИОС в доставке в страну самого современного оборудования и технологий, восстановлении инфраструктуры нефтяной отрасли, модернизации и восстановлении старых платформ и объектов, строительстве новых платформ и обучении высококвалифицированных кадров для нефтяной отрасли страны важно для нашей страны.

EXPORT OF CASPIAN OIL TO WORLD MARKETS AND STRENGTHENING OF THE INTERNATIONAL POLITICAL AND ECONOMIC POSITION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Khaligova Gulshan Kamil kizi

Keywords: “Caspian Oil.SOCAR, TANAP, Baku-Tbilisi-Ceyhan,Sea bed

After gaining independence, the Republic of Azerbaijan began to establish political and economic relations with most countries of the world, especially with major powers. In the first years of independence, the Republic of Azerbaijan, experiencing difficult times, began to pursue an independent socio-economic and political line, using the oil factor, which is a valuable natural resource, to establish relations with the world's leading developed countries and major oil companies.

As a result of the wise and far-sighted, purposeful and consistent economic policy pursued by national leader Heydar Aliyev, oil, a national treasure, is aimed at strengthening the political independence and statehood of our country, accelerating economic development and improving people's welfare.

On the initiative of national leader Heydar Aliyev, the Baku Deepwater Jacket Plant (BDWP) was built, taking into account the great future of the Azerbaijani oil industry at the expense of the Caspian Sea. The plant was founded in 1978 and commissioned in 1984.

AIOC's active participation in bringing the most modern equipment and technologies to the country, rebuilding the infrastructure of the oil industry, modernizing and restoring old platforms and facilities, building new platforms and training highly qualified personnel for the country's oil industry is important for our country.

Müasir dövrdə enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələsi bütün dünyada xüsusilə də Avropa ölkələrinin qarşısında duran qlobal problemlərdəndir. Əsas enerji mənbələrindən olan neft və təbii qaza olan tələbat getdikcə artmaqdadır. Ümummillə lider Heydər Əliyevin yeni neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində davamlı sosial-iqtisadi yüksəlişdə olan Azərbaycan Respublikası neft-qaz hasilatı və ixrac edilməsi sahəsində ilbəl yeni nailiyyətlər qazanmaqdadır. Özkarbohidrogen ehtiyatlarını

Avropa bazarlarına nəql etmək üçün respublikamız neft kəməri marşrutlarının çoxvariantlılığı siyasətini həyata keçirir [1, 254].

Bakı-Novorossiysk və Bakı-Supsaboru kəmərləri istifadəyə verildikdən sonra Respublikamızdan Avropa bazarlarına xam neftin nəqli artmışdır. “Çıraq” yatağından ABƏŞ-in ilkin neft istehsalı sürətlə artdığı və mövcud boru kəmərləri ölkəmizin ixrac Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri çəkilmişdir. 2006-cı ilin ortalarından başlayaraq Azərbaycan Respublikasından xam neftin Qərb ölkələrinə nəql edilməsi daha da artırılmışdır.

2008-ci ilin noyabrından Qazaxıstanın Tengiz yatağından ilkin neftin BTC neft kəməri ilə Avropa İttifaqı ölkələrinə nəql edilməsi respublikamızın tranzit ölkəyə çevrilməkdə olduğunu göstərmişdir. Əlverişli geosiyasi məkanda yerləşməsi Azərbaycan Respublikasının tranzit əhəmiyyətini daha da artırmışdır [2, 238].

QİBK, BTC, CQBK marşrutlarının uğurla həyata keçirilib istifadəyə verilməsi nəticəsində Azərbaycan Respublikası ardıcıl surətdə inkişaf edərək regionun aparıcı dövlətinə çevrilmiş, beynəlxalq nüfuzu daha da artmış, siyasi arenada özünə layiqli yer tutmuşdur. Ölkəmizdəki mövcud boru kəmərləri ahəngdar işləyir və neft-qaz ixracı sahəsində böyük nailiyyətlər əldə etmişdir.

2010-cu ilin iyulunda nəql etmə sazişinin imzalanmasından sonra Türkmənistanın xam nefti də BTC boru kəməri ilə nəql edilməyə başlanılmışdır. Türkmənistanneftinin də Azərbaycan ərazisi ilə Avropa bazarlarına daşınması Transxəzər layihəsinin gerçəkləşməsinə inamı daha da artmışdır. Mərkəzi Asiya Respublikalarının karbohidrogen ehtiyatlarının da ölkəmizin ərazisi ilə Qərb ölkələrinə ixrac edilməsi həyata keçirilmiş, Azərbaycan Respublikasının tranzit mövqeyi xeyli möhkəmlənmişdir..

2010-cu ilədək Azərbaycandan 255,5 milyon ton neft, 22,2 milyard kubmetr qaz ixrac olunmuşdur. BTC boru kəməri ilə bir milyard barel və ya 146 milyon ton neft nəql edilmişdir.

2010-cu ildə “Şahdəniz “ yatağının Tam Miqyaslı İşləmə üzrə mühəndis-layihəsi Azərbaycan və Türkiyə hökumətlərinin imzaladığı Anlaşma memorandumu ilə təsdiq edilmişdir. Bu memorandum Azərbaycan qazının Türkiyə ərazisindən keçməklə Avropa bazarlarına nəql edilməsi üçün tranzit şərtlərini tənzimləyən bir əsas olmuşdur[3].

Cənub Qafqaz Boru kəmərinin orta ötürmə qabiliyyəti gündə təxminən 14 milyon kubmetr qaz və ya gündə təxminən 87000 barel neft ekvivalent olmuşdur.

Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikası sektorunda axtarış-kəfiyyat işlərinin genişləndirilməsi nəticəsində neftçilərimiz tərəfindən Şahdənizdən sonra böyük həcmdə qaz ehtiyatlarına malik olan “Umud” və “Apşeron” yataqları kəşf edilmişdir. Yeni qaz yataqlarının aşkarlanması respublikamızın maye yanacaq ixracı imkanlarının daha da artmasına səbəb olmuşdur. Böyük qaz

ehtiyatlarına malik olan ölkəmiz ixrac strategiyası planlarını gerçəkləşdirmək üçün yeni layihələr irəli sürüb həyata keçirməyə başlamışdır. Belə ən böyük layihələrdən biri TANAP layihəsi olmuşdur. Bu layihənin həyata keçirilməsi nəticəsində Avropa ölkələrinə milyardlarla kubmetr təbii qaz ixrac edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası tərəfindən irəli sürülmüş TANAP layihəsi dünyada böyük maraq doğurmuşdur. Son zamanlar Türkmənistan Respublikasının da öz karbohidrogen ehtiyatlarını Avropa bazarlarına daşımaq üçün Azərbaycan Respublikası tərəfindən irəli sürülmüş enerji layihələrinə qoşulmaq istədiyini dəfələrlə bəyan etmişdir.

Azərbaycan Respublikası yeni iri enerji layihələrinin gerçəkləşdirməsi Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində fəal rol oynaması, ölkəmizin siyasi-iqtisadi mövqelərini beynəlxalq aləmdə daha da möhkəmləndirir [4].

Yeni neft strategiyasının uğurlarını inamla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev fəal enerji siyasəti həyata keçirir. Ölkəmiz öz neft-qaz ixracı potensialını realizə etmək imkanına malikdir

2012-ci il iyunun 26-da Türkiyə ilə Azərbaycan Respublikası arasında “Cənub qaz dəhlizi” nin ikinci seqmenti Trans Anadolu Qaz Kəməri (TANAP) layihəsi ilə əlaqədar olaraq İstanbulda yekun saziş imzalanmışdır.

TANAP-da ARDNŞ 58% , Türkiyənin BOTAŞ şirkəti 30%, İngiltərənin BP şirkəti 12% paya malik olmaqla konsersium təşkil etmişlər. Konsersiumda ən çox pay bölünməyə malik olan ARDNŞ TANAP-da operatorluğu öz üzərinə götürmüşdür.

2014-cü il sentyabrın 20-də Bakıda Heydər Əliyev Mərkəzində “Əsrin müqaviləsi”nin 20-ci ildönümünə və “Cənub Qaz dəhlizi”-nin təməlinin qoyulmasına həsr edilmiş təntənəli mərasim keçirilmiş, sonra isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev , dövlət və hökumət başçıları , “Cənub qaz dəhlizi”nin təməlinə qoyulacaq ilk boruya imzalarını atmış, Cənub qaz dəhlizinin təməli qoyulmuşdur[9, 391].

XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycan Respublikasının həyata keçirdiyi ən böyük layihələrdən biri Trans Anadolu Qaz Kəməridir(TANAP) .

2015-ci il fevralın 6 –da Bakıda Məşvərət Şurasının birinci iclası keçirilmiş və “Cənub ” layihəsi üzvləri arasında əlaqələndirmə orqanı yaradılması təklif irəli sürülmüşdür. Layihə üzvləri arasında keçirilmiş görüşlər nəticəsində əlaqələndirmə uğurla nəticələnmişdir. Həmin ilin martın 17-də Türkiyənin Qars vilayətinin Selim ərazisində Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan prezidentlərinin və digər nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə Trans Anadolu Qaz Kəmərinin (TANAP) təməlqoyma mərasimi keçirilmişdir [6, 258].

2016-cı il fevralın 29-da Bakıda “Cənub Qaz Dəhlizi “ Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin ikinci toplantısı keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev də bu mərasimdə iştirak etmişdir.

2017-ci il fevralın 23-də Bakıda “Cənub Qaz Dəhlizi “ Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin üçüncü toplantısı keçirilmişdir[7, 416].

Xatırladaq ki, Neft strategiyasının həyata keçirilməsinin ilk dövrlərindən Azərbaycan Respublikası ilə sıx əməkdaşlıq edən və onu güclü dəstəkləyən ölkələrdən biri Böyük Britaniya hökuməti xüsusilə də “Britiş Petroleum “ şirkəti olmuşdur. BP şirkəti energetika sahəsində bizim əsas investorumuzdur. BP ilə SOKAR arasında kontrakt imzalanması strateji əlaqələrimizi daha da gücləndirmişdir[10].

ABƏŞ və “BP-Azərbaycan” şirkətinin fəaliyyəti ümummillə lider Heydər Əliyevin neft strategiyasını inamla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin də diqqət mərkəzindədir. Ölkə Prezidenti İlham Əliyev ABŞ, başda olmaqla Qərbi ölkələrinin dəstəyinin Azərbaycan Respublikasının həyata keçirdiyi enerji layihələrinin gerçəkləşdirilməsində mühüm rol oynadığını yüksək qiymətləndirmişdir.

Dünyanın ən inkişaf etmiş dövlətləri və onların iri neft şirkətləri ilə əlaqələrin genişlənməsi ölkəmizə ən müasir qabaqcıl neft texnika və texnologiyası gətirilmiş, və bu Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikası sektorunda dərin sulu neft yataqlarının işlənməsinə səbəb olmuşdur.

ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Yaponiya kimi güclü dövlətlərinin neft şirkətləri ilə yeni neft müqavilələrinin imzalanmasına üstünlük vermişdir [5, 604]. Yeni neft strategiyasının uğurları inamla davam etdirən Azərbaycan Respublikası fəal enerji siyasəti həyata keçirir və qaz ixracı potensialını realizə etmək imkanına malikdir. Hal-hazırda Avropada enerji təhlükəsizliyi məsələlərinin həlli Azərbaycansız mümkün deyildir.

Yeni enerji layihələrinin reallaşması nəticəsində ölkəmizin iqtisadiyyatının milyadlarla dollar investisiyalar yatırılacaq və bu layihələr Avropanın enerji xəritəsinə böyük dəyişikliklər edəcəkdir.

Sülh, sabitlik, dostluq və əməkdaşlıq layihəsi olan TANAP və TAP ölkələr arasında inteqrasiya proseslərini gücləndirəcəkdir [8,100].

Ədəbiyyat

1. Abbas Mənsimov. “BP-Azərbaycan “ şirkətinin yaranması və fəaliyyəti Bakı, 2018.254 səh
2. Abbas Mənsimov. Neft-qaz istehsalı və ixracında BP Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin rolu. Bakı, 2020.238 səh.
3. Azərbaycan qəzeti. Bakı Azər Tac 2001-ci il 17 may

4. Azərbaycan qəzeti. Bakı Azər Tac 2004-cü il 4 dekabr
5. Əliyev H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir. İkinci kitab, Bakı Azər nəşr 1997.604 səh
6. Əliyev H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir. On yeddinci kitab Bakı Azər nəşr 2006 258 səh.
7. Əliyev İ.H. İnkişaf məqsədimizdir. Altıncı kitab Bakı Azər nəşr, 2011 , 416 səh.
8. Əliyev İ.H. İnkişaf məqsədimizdir. Onuncu kitab, Bakı Azər nəşr 2012 100 səh
9. Xəlilov Q.P. Heydər Əliyev adına Bakı_Tbilisi-Ceyhan Neft kəmərinin ekoloji təhlükəsizliyinin beynəlxalq hüquq və dövlətdaxili qanunvericilik problemləri. Bakı, elm və Təhsil, 2009 391 səh
- 10.Yaqubzadə M. Azərbaycanadakı neft layihələri uğurla reallaşdırılır. Xalq qəzeti. 2004 22 dekabr